

УЛОГАТА НА ХЕРАЛДИЧКАТА КОМИСИЈА ВО СОВРЕМЕНИОТ ХЕРАЛДИЧКИ ДИЗЈАН ВО ХРВАТСКА

Желько Хајмер

Хрватско хералдичко и вексололошко друштво

<https://orcid.org/0000-0003-1349-9704>

УДК 929.6(497.5)

Рецензирана статија

АПСТРАКТ

Трудот ги претставува улогата и регулативата во врска со таканаречената Хералдичка комисија во формирањето на современиот хералдички дизајн во Хрватска. Хералдичката комисија, основана во Министерството за администрација, има улога да обезбеди стручни проценки во процесот на одобрување општински грбови и знамиња, но исто така служи како советодавно тело на овие општини за изнаоѓање хералдички прифатливи дизајни. Трудот ги претставува законодавствата што ја регулираат областа. Од своето формирање во 1995 година, Комисијата одобрила повеќе од 400 општински грбови во Хрватска, обезбедувајќи им препознатлив хералдички стил и давајќи им соодветен хералдички опис во Хрватска, главно дизајниран за оваа намена. Така, Комисијата постави стандарди не само за општинска хералдика, туку и за хералдичката теорија и другите хералдички полиња во Хрватска. Трудот понатаму претставува неколку вообичаени елементи на хералдички принципи, видливи во одобрените дизајни и разни карактеристики што се типични за современата хрватска општинска хералдика.

Клучни зборови: општински грбови, хрватска хералдика, Хералдичка комисија, хералдички дизајн.

ROLE OF THE HERALDIC COMMISSION TO THE CONTEMPORARY CROATIAN HERALDIC DESIGN

Željko Heimer

Croatian Heraldic and Vexillologic Association

<https://orcid.org/0000-0003-1349-9704>

UDC 929.6(497.5)

Peer-reviewed article

ABSTRACT

The paper presents the role and regulations regarding the so-called Heraldic Commission in forming contemporary heraldic design in Croatia. Established in the Ministry of Administration, the Heraldic Commission provides expert evaluations in the process of approving municipal coats of arms and flags, but also serves as an advisory body to these municipalities to create heraldically acceptable designs. The paper presents the legislation regulating its work. Since its establishment in 1995 the Commission approved well over 400 municipal coats of arms in Croatia, providing them with a distinctive heraldic style and equipping them with a proper Croatian heraldic blazon, mostly devised for this purpose. Thus the Commission has set standards not only for municipal heraldry, but for heraldic theory and other heraldic fields in Croatia. The paper further presents some common elements of heraldic principles seen in the approved designs and various characteristics typical of contemporary Croatian municipal heraldry.

Keywords: municipal coat of arms, Croatian heraldry, heraldic commission, heraldic design.

Општинската хералдика во Хрватска има долга историја што може да се следи барем до 15 век, дури и ако се знае дека некои градови користеле хералдички печати дури и во 14 век. Повремените дарувања на грбови за градовите биле забележани од хабсбуршките владетели во 17 и 18 век, а уште повеќе општини добиле грбови во 19 век. До 1930-тите, Лашовски забележал 111 грба во употреба од општините на територијата на денешна Хрватска (Laszowski 1932), но бројот на новосоздадени општински грбови во јужнословенското кралство е минорен. Употребата на општинска хералдика опаднала во социјалистичкиот период, дури и ако одреден тип општински амблеми, некои делумно засновани на хералдички традиции, се појавиле повторно во 1970-тите и 80-тите (Хајмер 2019).

Нов поттик за развојот на општинската хералдика се случил со административната реформа во независната Република Хрватска во 1992/93, кога експлицитно било вклучено во законодавството правото на општините да имаат грбови и знамиња (*Zakon o lokalnoj samoupravi i upravi*, 1992(a); *Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj*, 1992(b)). Последователните минорни административни амандмани резултирале со создавање неколку општини, така што денес има вкупно 556 општини (*jedinica lokalne samouprave*, единица на локалната самоуправа е правен поим што се користи за сите поделби), од трите вида: 20 *жупаниии* (прво ниво на поделба, често се преведува како округ) коишто понатаму се поделени на две второстепени поделби, 127 урбани општини (град) и 429 рурални (општина).

Од своето основање, првиот Закон за локална самоуправа и администрација од 1992 година го пропишал правото на единиците да ги усвојуваат своите симболи – грб и знаме (чл. 9, *Zakon* 1992 (a)), а наскоро и процедурите и прописите биле развиени за нивното усвојување и дизајнирање, како што е опишано во Извештајот на Колановиќ, (Kolanović 2008) (види исто така Heimer 2009: 167 – 171). Првичните законски прописи наложувале усвоените симболи да бидат одобрени од централните државни власти дека дизајнот треба да биде „опишан во согласност

Municipal heraldry in Croatia has a long history that can be traced at least to the 15th century; some cities used heraldic seals as early as the 14th century. Occasional grants of arms to cities were recorded by Habsburg rulers in the 17th and 18th century and even more municipalities obtained coats of arms in the 19th century. By the 1930s, Laszowski recorded 111 coats of arms in use by municipalities in the territory of present-day Croatia (Laszowski, 1932), but the number of newly created municipal arms in the South-Slavic Kingdom was small. The use of municipal heraldry declined during the socialist period, although a particular type of municipal emblems, some based partially on heraldic traditions, emerged again in 1970s and 80s (Heimer 2019).

A new impetus for the development of municipal heraldry happened with the 1992/3 administrative reform in the independent Republic of Croatia, when legislation explicitly included the right of municipalities to have coats of arms and flags. (*Zakon o lokalnoj samoupravi i upravi*, 1992(a); *Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj*, 1992(b)) Subsequent minor administrative amendments resulted in the creation of several more municipalities, bringing the current total to 556 municipal entities (*jedinica lokalne samouprave*, unit of local self-government, a legal term used for all subdivisions) of three kinds: 20 *županija* (1st level subdivision, usually translated as “county”) further divided into two kinds of 2nd level subdivisions, the 127 urban municipalities (*grad*, “city”) and 429 rural (*općina*, “community”).

From its inception the 1992 *Law on Local Self-Government and Administration* prescribed the right for the units to adopt their symbols—a coat of arms and a flag (Art. 9, *Zakon*, 1992(a)), and soon the procedures and regulations on their adoption and design were developed, as described in a first-hand report by Kolanović, (Kolanović 2008) (see also Heimer, 2009:167-171). The original legislation required that the symbols be approved by the central state authorities and that the designs had to be “described in accordance with the rules of heraldry and depicted on a

со правилата на хералдиката и да биде прикажан на посебен документ, чијшто примерок треба да се чува во државните архиви“ (Пар. 2, чл. 9, *Zakon* 1992 година (а)). Било утврдено дека овие симболи можат да бидат доделени за употреба на физички и правни лица, доколку се утврди дека се во интерес на општината. Законодавството исто така опфаќаше причини за централните власти да го одбијат дизајнот, ако тој не одговара на историските или сегашните услови или ако тој не е доволно различен од грбот на друга општина.

Веднаш откако Законот станал валиден, општините, особено оние што веќе имале дизајн во употреба, започнале да испраќаат барања до надлежните централни органи (види Табела 1) за одобрување на нивните симболи.

Навистина, колку што било можно досега да се види, дека во почетниот период од август 1993 година до јуни 1994 година биле донесени вкупно 16 решенија за одобрување на грбовите и знамињата на општините (1 жупанија, 12 градови и 3 општини, две од нив сега имаат статус на град) (Сл. 1). Две од нив (Чаковец и Имотски) биле само одобренија за грб без соодветно знаме, додека други вклучувале и грб и знаме. Сите последователни одобренија се за парот грб и знамиња, освен за едно (Чаковец во 1996 година), кога се одобрило знаме за грбот што бил одобрен во овој почетен период.

Во сите овие случаи, одлуките со коишто се одобрува дизајнот едноставно копираат каков било текст од описот што

separate document, a copy of which is to be held in the state archives.” (Line 2 Art. 9 *Zakon*, 1992(a)) These symbols could be granted for use by individuals, if that were found to be in the interest of the municipality. The legislation also covered reasons why the central authorities could reject a design—if it did not match historical or present conditions, or if it were not differentiated enough from a coat of arms of another municipality.

Immediately after the Law became valid, municipalities, especially those with designs in use, began sending requests to the competent central authorities (see Table 1) for approval of their symbols.

Indeed, as far as it was possible to find out so far, in the initial period from August 1993 to June 1994, a total of 16 decisions were made approving the coats of arms and flags to municipalities (1 county, 12 cities, and 3 communities, two of them now having the city status) (Fig. 1). Two of these (Čakovec and Imotski) were only approvals of coat of arms without a matching

Период/ Period	Надлежен централен авторитет/ Competent central authority	Одоб /appr
1990 – 1993	<i>Ministarstvo pravosuđa i uprave</i> Министерство за правда и администрација Ministry of Justice and Administration	0
1993 – 1999	<i>Ministarstvo uprave</i> Министерство за администрација Ministry of Administration	186
1999 – 2000	<i>Državno ravnateljstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu</i> Државен директорат за државна администрација и локална самоуправа State Directorate for State Administration and Local Self-Government	20
2000 – 2003	<i>Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave</i> Министерство за правда, администрација и локална самоуправа Ministry of Justice, Administration and Local Self-Government	64
2003 – 2009	<i>Središnji državni ured za upravu Vlade Republike Hrvatske</i> Централна државна канцеларија за администрација на Владата на Република Хрватска Central State Office for Administration of the Government of the Republic of Croatia	113
2009 – 2020	<i>Ministarstvo uprave</i> Министерство за администрација Ministry of Administration	54
2020 –	<i>Ministarstvo pravosuđa i uprave</i> Министерство за правда и администрација Ministry of Justice and Administration	0

Табела / Table 1. Надлежни централни тела во кои Хералдичката комисија била организирана во различни периоди со бројот на (познати) издадени одобренија. / The competent central authority in which the Heraldic Commission was organized in various periods with the number of (known) approvals issued.

општината го дава во нивните локални одлуки, бирократијата претпоставувала дека тие биле „описани во согласност со правилата на хералдиката“. Описите во локалните регулативи секако не биле во никој случај, хералдички описи, и во најдобар случај може да се сметаат за „административен опис“. Министерството немало хералдичка експертиза или какво било друго средство за контрола врз тоа што е прифатливо, а што не. Дури и ако неколку одобрени грбови во овој период се во согласност со подоцнежните наметнати хералдички норми, повеќето од нив вклучуваат карактеристики што ќе ги направат потоа неподобни за одобрување: елементи надвор од штитот (круни, панделки со натписи, поддржувачи, венци и ленти), невообичаени или недозволенни форми на штит, нехералдички бои, агломерации на бројни елементи, нехералдички елементи или стилизации итн. Само една од општините сметала дека е потребно да се добие нов дизајн и ново одобрување (Паг, ис-

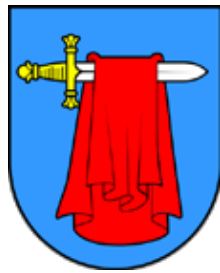
flag, while others included both a coat of arms and a flag. All subsequent approvals are for a coat of arms and a flag pair, except for one (Čakovec in 1996) approving a flag alongside the coat of arms approved in this initial period.

In all of these cases the decisions approving the designs, the bureaucracy simply copied the text of the descriptions provided by the municipalities, assuming that they were “described in accordance with the rules of heraldry”. The descriptions in local regulations were, of course, by no means, real heraldic blazons and at best may be considered “administrative descriptions”. The Ministry had no heraldic expertise or any other means of determining what was acceptable and what was not. Even if several of the approved coats of arms in this period conformed to the subsequently enforced heraldic norms, most of them include features that would make them otherwise ineligible for approval: elements outside the shield (crowns, ribbons with inscriptions, elements outside the shield (crowns, ribbons with inscriptions,

Сл./Fig. 1. Грбови одобрени пред основањето на Хералдичката комисија (со датум на одобрение) Иницијалите на авторот/Coats of arms approved before the establishment of the Heraldic Commission (with dates of approval) Initials of the author: Винковци/Vinkovci (3.8.1993)ММ, Пореч/Poreč (30.8.1993)?, Вуковарско-сремска жупанија/Vukovarsko-srijemska županija (8.9.1993)ДМ, Осиек/Osijek (8.9.1993)?, Пожега/Požega (28.10.1993)?, Ѓаково/Đakovo (16.11.1993)ГТЈ, Жупања/Županja (16.11.1993)ИН, Новиград - Цитанова/Novigrad-Cittanova (16.11.1993)?, Вараждин/Varaždin (26.11.1993)?, Имотски/Imotski (16.12.1993)?, Умар/Umag (28.12.1993)?, Пар/Pag (29.12.1993)НАр, Чаковец/Čakovec (29.12.1993)Т, Пула/Pula (3.1.1994)?, Карловац/Karlovac (11.1.1994)ЗЗ, Блато/Blato (29.6.1994)РЃ.

тата содржина на штит во нов цртеж, без круната, одобрена во 1998 година), додека други остануваат на ставот дека имаат официјално одобрени симболи, и не се обиделе да се усогласат со современите хералдички стандарди.

Сл/Fig. 3. Облици на стандардни штитови на хрватската општина хералдика (примери)/Standard shield shapes of Croatian municipal heraldry (examples): шпански/semi-circular (Тисно/Tisno)НА, готски/heather shaped (Ѓуловац/Đulovac)BS, француски/rectangular (Суња/Sunja)НА, овален/oval (Крк/Krk)НАг.

Како и да е, во 1993 година, Државниот архив бил контактиран од овие и другите општини коишто сакале да ги добијат своите симболи, и директорот Јосип Колановиќ наскоро сфатил дека нешто треба да се стори (За животот и делото на Колановиќ [1938 – 2020], види Dobrica 2020). Тој иницирал разговори со Министерството и успеал да ги убеди властите дека треба да се создаде експертско тело за управување со процесот. За една година, тој успеал да го натера парламентот да усвои измени и дополнувања на Законот од 1992 година, додавајќи став во членот 9, во којшто се вели дека „министерот за администрација пропишува постапки во врска со усвојувањето на грбот, регистарот и другите прашања во врска со дизајнот и употребата на грбови и знамиња на единиците на локалната самоуправа“ (Чл. 1, *Zakon o izmjenama i dopunama* 1993). Ова било правна основа за создавање регулативи и формирање Хералдичка комисија. Тоа било средство да се запре бирократијата во Министерството, и да продолжи да издава „генерички“ одобренија (иако уште три се „протнаа“, два за време на деновите веднаш по донесувањето на новиот закон, но еден дури шест месеци потоа). Колановиќ добил задача да се подготват вакви регулативи за Министерството, и до крајот на следната година, таа навистина била усвоена. Како резултат, скоро една година како не било направено одобрување на општински симбол.

Регулативата за процедурите за одредување грб и знаме на единиците на локалната самоуправа од 1994 година (Pravilnik 1994), ги одредува процедурите за тоа како да се оцени

supporters, wreaths, and cartouches), unusual or unapproved shield shapes, non-heraldic colors, agglomerations of numerous charges, non-heraldic charges or stylizations, etc. Only one of the municipalities found it necessary to obtain a new design and a new approval (Pag, the same shield content in a new drawing, without the crown approved in 1998), while others have maintained that they have officially approved symbols and have made no attempt to conform to the contemporary heraldic standards.

Anyway, in 1993 the State Archives were contacted by these and other municipalities that wanted to obtain symbols and the director, Josip Kolanović, soon realized that something had to be done (On the life and work of Kolanović [1938–2020] see (Dobrica 2020)). He initiated talks with the Ministry and managed to convince the authorities that an expert body should be created to manage the process. Within a year he succeeded in getting Parliament to adopt amendments to the 1992 Law, adding a paragraph into the Article 9 stating that “The Minister of Administration shall prescribe procedures regarding the coat of arms adoption, the registry, and the other issues relating the design and use of coats of arms and flags of units of local self-government” (Art. 1, *Zakon o izmjenama i dopunama* 1993). This was the legal basis for creating regulations and forming a heraldic commission. It was also a way to stop the Ministry bureaucracy from continuing to issue “generic” approvals (although three more “slipped through”, two in the days immediately after the new law was adopted, but one even six months afterwards). Kolanović was given

грб, како да се чува записот за грбот и знамето, и некои други прашања коишто се однесуваат за општинските симболи (Чл. 1, *Pravilnik* 1994).

Така, било пропишано дека општините треба да побараат одобрување од Министерството, и барањето да го поднесе нивниот градоначалник (Чл. 2, *Pravilnik* 1994). Барањето вклучува „одлука на општинското собрание, што вклучува опис на грбот и знамето во согласност со хералдичките правила и услови и начини на нивна употреба“, два листа со боја на грбот и знамето, и „пишан документ од Хрватскиот државен архив којшто содржи податоци за историски грб и амблеми што ги користела општината“ (чл. 3, *Pravilnik* 1994).

Регулативата воведува комисија за да оцени дали поднесениот дизајн го претставува историскиот грб и знамето на таа општина и да оцени дали биле следени хералдичките правила и другите законски услови (Чл. 4, *Pravilnik* 1994). Комисијата е утврдена да биде составена од пет члена на овие специјалности: адвокат, хералдичар, архивар, уметник и историчар. Со него претседава членот кој го претставува Министерството и составот ќе биде исполнет од Министерството за управа. Комисијата првично требала да биде именувана од министерот со мандат од четири години. На овие членови и секретарот им бил обезбеден надоместок за нивната работа, финансиран од општините што бараа симболи (Чл. 5, *Pravilnik* 1994). Ова било појасно наведено во измените и дополнувањата на регулативата од 1995 година (*Pravilnik* 1995).

Задачите на Комисијата биле наведени како: проценка на грбот и знамето на општината, собирање и обработка на извори коишто се релевантни за проценката и стручна помош за општините во процесот на дизајнирање и усвојување на овие симболи (Чл. 6, *Pravilnik* 1994). Проценка била за: точноста на доставената документација, изборот и соодветноста на доставениот дизајн, усогласеноста со хералдичките правила, точноста на описот на символите и квалитетот на уметничкиот дизајн (Чл. 7, *Pravilnik* 1994). Врз основа на проценката, дадена од Комисијата, Министерството, разгледувајќи ги законските услови, издава или одбива одобрување на општината за поднесените

the task of preparing such regulations for the Ministry and by the end of the next year they were indeed adopted. As a result, almost a year passed when no municipal symbols were approved.

The 1994 *Regulations on Procedures for Determining Coat of Arms and Flag for Units of Local Self-Government* (*Pravilnik* 1994) determined the procedures for how a coat of arms would be evaluated, how the registry of coats of arms and flags would be kept, and some other issues regarding the municipal symbols (Art. 1, *Pravilnik* 1994).

Thus they required that municipalities request approval from the Ministry and that the request should be made by the mayor (Art. 2, *Pravilnik*, 1994). The request should include “the decision of the municipal assembly that includes the description of the coat of arms and the flag in accordance with heraldic rules and conditions and modes of their use”, two separate color pages for the coat of arms and the flag, and a “written document by the Croatian State Archives containing data on historical coat of arms and emblems used by the municipality” (Art. 3, *Pravilnik*, 1994).

The regulations established a commission to evaluate if a submitted design represented the historical coat of arms and flag of that municipality and to assess if the heraldic rules and other legal conditions were followed (Art. 4, *Pravilnik* 1994). The Commission would be composed of five members with these specialties: a lawyer, a heraldist, an archivist, an artist, and a historian. It would be chaired by the member representing the Ministry and staffed by a secretary from the Ministry for administrative tasks. Initially the Commission was to be appointed by the Minister for the term of four years. These members and the secretary were to be paid a fee for their work, financed from the municipalities requesting symbols (Art. 5, *Pravilnik* 1994). This was stated more explicitly in the 1995 amendments to the regulations (*Pravilnik* 1995).

The tasks of the Commission were listed as: evaluating the coat of arms and the flag of the municipality, collecting and processing of sources relevant for the evaluation, and

грб и знаме (Чл. 9, *Pravilnik* 1994).

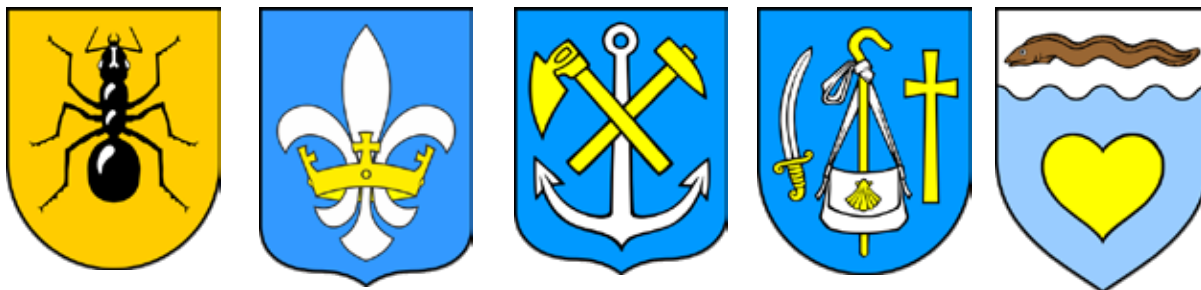
Неколку последователни написи се занимаваат со церемонијален документ, наречен Грбовница (матрикула), којшто бил замислен како можност да се направи по барање на општината, на свој трошок. Истата останала и во подоцнежната регулатива, но таков документ сè уште не бил изработен за ниту една општина, и останува само теоретска можност. Ова е, исто така потврдено од Колановиќ (Kolanović 2008, фус. 6).

Конечно, прописите го пропишуваат форматот на регистарот на одобрени грбови и знамиња, во форма на книга што содржи основни податоци за секој документ што го издава одобрението: редниот број, името на општината и името на местото на нејзиното седиште на администрација, административниот број на документот за издавање одобрение, датум на одобрување, датум на издавање грбовница и белешки (Чл. 13, *Pravilnik* 1994). Според информациите, достапни за авторот, таквата матична книга никогаш не била функционално воспоставена или доколку била, не била пополнувана редовно. Затоа, не постои единствен авторитетен список на сите издадени одобренија, и затоа не е познат вкупниот број одобрени грбови. Се обидовме да се реконструира ваквиот запис, собирајќи документи за одобрување од одделни општини, објавувајќи ги резултатите на неговата мрежна страница (Heimer 1996) и во неговите трудови (како што се Heimer 2016 и 2019), но останува јасно дека некои општини добиле одобрување, но не можеле или не би произвеле доказ. Марко Витез, кој исто така истражувал на ова прашање, му помогнал на авторот (в. Vitez 2017). Архивата на Министерството засега е недостапна и може да остане така сè додека на крајот не се достави до Државниот архив. Затоа, сите податоци за бројот на одобрени дизајни во овој труд треба да се сметаат за приближни и според моментално познатата состојба на истражувањето на авторот. Како и да е, службениците во Министерството биле доста љубезни за да му дадат на авторот бројни вакви одобренија од архивите на Министерството, секогаш кога тоа било возможно.

providing expert assistance to municipalities in the process of design and adoption of these symbols (Art. 6, *Pravilnik* 1994). The elements for evaluation included: correctness of submitted documentation, choice and appropriateness of the submitted design, conformance with heraldic rules, correctness of the symbols' description, and the quality of artistic design (Art. 7, *Pravilnik* 1994). Based on the evaluation by the Commission and considering legal requirements, the Ministry then approves or denies approval of the municipality's proposed coat of arms and flag (Art. 9, *Pravilnik* 1994).

Several subsequent articles deal with a ceremonial document called the *Grbovnica* (armorial patent), envisioned as a possible option to be produced at the request of the municipality at its own expense. It was retained in subsequent regulations, but no such a document has ever been produced and it remains a only theoretic possibility. This is, also, confirmed by (Kolanović 2008, ftn 6).

Finally, the regulations prescribe the format of the registry of approved coats of arms and flags, in the form of a book containing the basic data from each document issuing the approval: ordinal number, municipality name and place name of its seat of administration, administrative number of the document issuing the approval, date of the approval, date of issue of the armorial patent and notes filed (Art. 13, *Pravilnik* 1994). According to information obtained by the author, such a registry book was never functionally established, or if it was it has not been recorded in regularly. Therefore there is no single authoritative list of all issued approvals and thus the total number of approved coats of arms is unknown. The author attempted to reconstruct such a record by gathering approval documents from individual municipalities, publishing the results on his web site (Heimer 1996) and in his papers (such as Heimer 2016 and 2019), but it remains clear that some municipalities obtained approval, but could not or would not produce substantiation. Marko Vitez, who also researched on the issue (cf. Vitez 2017), helped the author's effort. The archive of the Ministry is unavailable for the time being and may well

Сл./Fig. 4 Полиња и амблеми (примери)/Fields and charges (examples): еден елемент/single charge (Мајур/Majur)?, два елемента/two charges (Подстрана/Podstrana)HA, три елемента/three charges (Селца/Selca)HA, повеќе елемента/multiple charges (Бибиње/Bibinjе) HA, чело/chief (Долна Мотичина/Donja Motičina)HA.

Во јуни 1998 г., Министерството усвоило нова верзија на Регулативата, со што малку се променило името за поточно да опише за што е: *Регулатива за процедурите за задавање одобренја за грбови и знамиња на единиците на локалната самоуправа (Pravilnik 1998)*. Ова ги вклучило главно истите регулативи како во 1994 година, но проширени со некои подробности. Така, некои основни принципи на дизајнот на симболите биле вклучени во член 2 и 3. Покрај принципот дека грбот треба да се изработи по хералдичките правила, сега се додава дека грбот се состои од штит и содржини само во него, дека не може да го содржи државниот грб или негови делови, и дека општината, по правило, го презема својот историски грб, само штитот и неговата содржина (Член 2, *Pravilnik 1998*). За знамињата се дозволуваат само пет бои: бела, сина, жолта, зелена и црвена. За знамињата на окрузите било пропишано да користат, по правило, две бои, додека градовите и општините една боја, со својот грб во средишниот дел или кон прицврстениот дел. Размерот на знамето се определил на 1:2 (Член 3, *Pravilnik 1998*).

Останатите регулативи во врска со Комисијата останале од збор до збор исти, додавајќи само дека, доколку Комисијата утврди дека доставените симболи имаат недостатоци, ќе ѝ достави на општината стручни упатства за нивно коригирање (Чл. 10, *Pravilnik 1998*).

Прописите во врска со теоретската грбовница и регистарот остануваат непроменети, со само значително додавање на најосновните принципи за истовремено прикажување на знамето: општинско знаме десно од државното знаме; градско или знаме на заедницата десно од

remain so until it is eventually transferred to the State Archives. Therefore all data on numbers of approved designs in this paper should be considered tentative and reflecting the current state of the author's research. Nevertheless, Ministry officers were most kind in providing the author with many such approvals from the Ministry archives, whenever possible.

In June 1998 the Ministry adopted a new version of the Regulations, changing the Commission's name slightly to describe it more precisely: *Regulations on Procedures of Granting Approval to Coat of Arms and Flag of Units of Local Self-Government (Pravilnik 1998)*. This mostly included the same regulations as in 1994, but broadened them with some specifics. Thus some basic principles of the symbols' design were included in Art. 2 and 3. So, besides the principle that the coat of arms should be made following heraldic rules, it added that the coat of arms consists of a shield and only the contents within it, that it may not contain the state coat of arms or its parts, and that a municipality, as a rule, assumes its historical coat of arms in the shield and its contents only (Art. 2, *Pravilnik 1998*). For the flags' fields only five colors were allowed: white, blue, yellow, green, and red. As a rule, it allowed the flags of counties to use two colors and cities and communities a single color, each with its appropriate coat of arms set in the center of it or offset to the hoist. The flag's aspect ratio was set to 1:2 (Art. 3, *Pravilnik 1998*).

The remaining regulations regarding the Commission stayed the same, word-for-word, adding only that, if the Commission determined that the proposal submitted had flaws, it should

околузното знаме; и ако сите три се прикажани тогаш, од лево кон десно – округ, држава, град/заедница, сите гледани од улицата (Чл. 18, *Pravilnik* 1998).

Единствената последователна промена во Регулативата е направена во 2004 година. Овие главно се поврзани со терминолошките промени во административната структура во Хрватска. Општинското тело коешто може да одобри употреба на неговите симболи се менува од собрание во магистрат (поедноставување на постапките); сепак, можноста за доделување на симболите на физичките лица е укината. Веројатно најважната промена била отстранување на мандатот од 4 години на Хералдичката комисија, сега назначен за неодредено, односно до следното назначување (*Pravilnik* 2004).

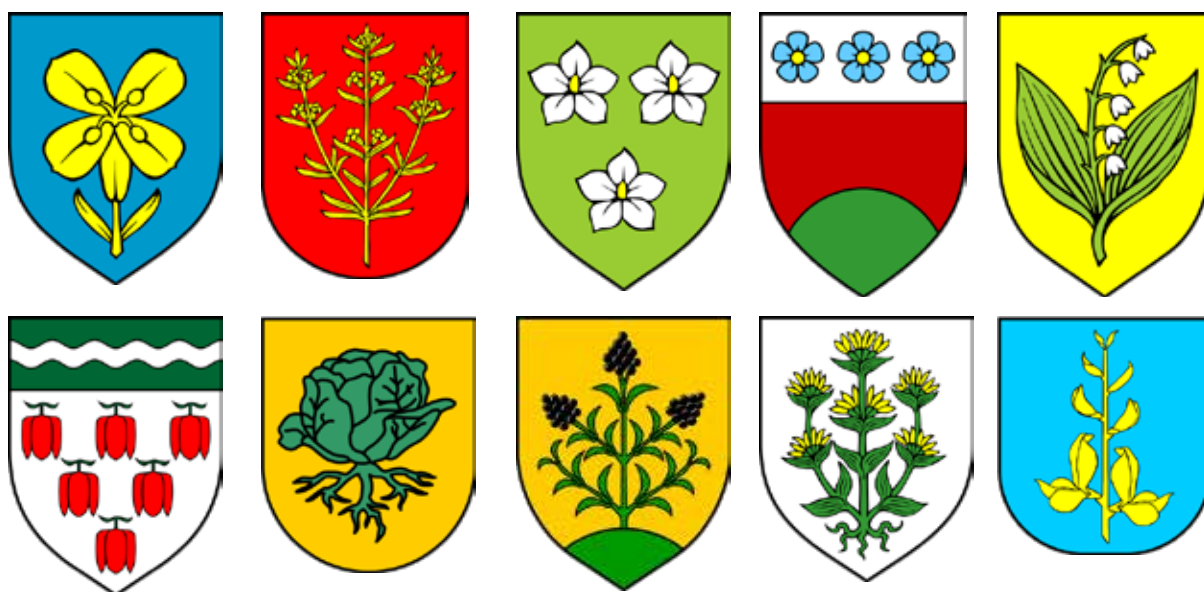
Првата комисија била назначена по овие регулативи од министерот Даворин Млакар на 12 јануари 1995 (*Rješenje*, 1995). Претседател бил Мира Мартинец, помошник министер, и членовите: Маја Бејдиќ – конзерватор, хералдички службеник во Хрватскиот државен архив; д-р Јосип Колановиќ – постар архивар, директор на Хрватскиот државен архив;

provide the municipality with expert advice on how to correct them (Art. 10, *Pravilnik* 1998).

The regulations regarding the theoretical armorial patent and the registry remained unchanged, with the only significant addition being the basic principles for concurrent flag display: municipal flag to the right of the state flag, city or community flag to the right of the county flag, and if all three are displayed: left-to-right county, state, city/community, as viewed from the street (Art. 18, *Pravilnik* 1998).

The only subsequent changes in the regulation were made in 2004. They were mostly covered terminology relating to changes in the administrative structure in Croatia. The municipal body which may grant use of its symbols was changed from the assembly to the magistrate (simplifying the procedures); however, the possibility to grant the symbols' use by physical persons was revoked. Probably the most important change was removal of the four-year mandate of the Heraldic Commission, it now being appointed indeterminately, i.e. until the next appointment (*Pravilnik* 2004).

After these regulations, the first Commission

Сл./Fig. 5. Некои оригинални растителни елементи/Some original floral charges: Личко-сењска жупанија/Ličko-senjska županija (Велебитска дегенија, *Velebit degenia*, *Degenia Velebitica*)HA, Ловрек/Lovreć (планински чај, winter savory, *Satureia Illirica* or *Satureia montana* L.)HA, Белица/Belica (комбир, potato, *Solanum tuberosum* L.)HA, Горичан /Goričan (незаборавка, forgetmenots, *Myosotis scorpioides* L.)HA, Марушевец/Maruševac (момина солза, lily-of-the-valley, *Convallaria majalis* L.)HA, Трновац Бартоловечки/Trnovac Bartolovečki (коцкарка, fritillary/checkered lily, *Fritillaria meleagris* L.)HA, Видовец Vidovec (зелка, cabbage, *Brassica oleracea* L.) KČ, Калиновац/ Kalinovac (прасика, wild privet, *Ligustrum vulgare* L.)HA, Ланишке /Lanišće (линџура, gentian, *Gentiana lutea* L.)HA, Лижњан/Ližnjan (брнистра, Spanish broom, *Spartium junceum* L.)DD

проф. Здравко Тишљар – академски сликар и графичар, професор на Академијата за уметности при Универзитетот во Загреб; д-р Анте Гулин – историчар при Одделот за историја на Хрватската академија на науки и уметности; и Мира Хорват – правник, шеф на Одделот за политички систем и јавни услуги на Министерството, била назначена за секретар на Комисијата, од Министерството. Комисијата, оставена именувана во Регулацијата, за првпат е тука именувана како „Комисија за давање мислење при процесот за одобрување грб и знаме за единиците на локалната самоуправа“ (*Povjerenstvo za davanje ocjene o grbi i zastavi jedinice lokalne samouprave*). Ова име било донекаде подоцна модифицирано, но разговорно се именувала едноставно како Хералдичка комисија (пр. Колановиќ во 2008 го користи поимот Поверенство за хералдика).

Нова одлука на Хералдичката комисија била усвоена на 14 јуни 1998 (*Rješenje 1998*), задржувајќи ги истите членови. Ова било набрзо променето со ново формално име *Комисија за давање мислење при процесот на одобрување грбови и знамиња за единиците на локалната самоуправа* (*Povjerenstvo za davanje mišljenja u postupku odobrenja grba i zastave jedinici lokalne samouprave*).

Понатамошна одлука за назначувања била донесена во 2003 година (*Rješenje 2003*), и повторно во 2004 година (*Rješenje 2004*), последната со неодреден мандат на своите членови. Одлуката од 2004 година го изоставила Колановиќ од членството поради неговото пензионирање на позицијата директор на Хрватскиот државен архив.

Одлуките за именување биле споменати во одобренјата за симболи, издадени на општините до 2010 година, кога практиката на нивната формулација малку се сменила, така што деталите за документот за назначување повеќе не се вклучени. Назначувањата на Хералдичката комисија остануваат јавно непознати од 2010 година. Авторот е свесен дека Бејдиќ и Тишљар сè уште биле активни членови во 2019 година, но останатите членови остануваат неоткриени.

Комисијата развила неколку внатрешни

was appointed by Minister Davorin Mlakar on 12 January 1995 (*Rješenje 1995*). The chair was Mira Martinec, assistant minister, and members Maja Bejdić, conservator, heraldry clerk in the Croatian State Archives; Dr. Josip Kolanović, senior archivist, director of the Croatian State Archives; Prof. Zdravko Tišljär, academic painter and graphic artist, professor at the Academy of Fine Arts of the University of Zagreb; and Dr. Ante Gulin, historian at the History Department of the Croatian Academy of Sciences and Art. Mira Horvat, lawyer, head of Political System and Public Services Department of the Ministry, was appointed the Commission secretary from the Ministry. The Commission, left unnamed in the Regulation, was named for the first time as the “Commission for Providing Opinion in the Process of Approval of a Coat of Arms and a Flag to a Unit of Local Government” (*Povjerenstvo za davanje ocjene o grbu i zastavi jedinice lokalne samouprave*). This name would later be somewhat modified, but colloquially it is simply called the Heraldic Commission (e.g. Kolanović 2008 uses the term *Povjerenstvo za heraldiku*).

A new decision on the Heraldic Commission was issued on 14 June 1998 (*Rješenje 1998*), retaining the same members. This was soon amended with the new formal name: the *Commission for providing Opinion in the Process of Approval of Coat of Arms and Flag to the Units of Local Self-Government* (*Povjerenstvo za davanje mišljenja u postupku odobrenja grba i zastave jedinici lokalne samouprave*).

A further decision on appointments was made in 2003 (*Rješenje 2003*), and again in 2004 (*Rješenje 2004*), the last one with an indeterminate mandate for its members. The 2004 decision removed Kolanović from the membership due to his retirement as Croatian State Archives director.

These appointment decisions were mentioned in the approvals of symbols issued to municipalities until 2010, when the practice of their wording changed slightly, so the details of the appointment document were no longer included. The appointments to the Heraldic Commission since 2010 thus remain publicly

упатства и принципи за дизајнирање грбови и знамиња, но тие никогаш не биле објавени во интегрална форма, туку презентацијата на процедурите за усвојување општински симболи била објавена во (Бејдиќ 1994). Делови од „правилата“ и принципите може да се видат во преписката и комуникацијата на општините со Комисијата, Министерството, архивите и медиумите, и може да се реконструираат со набљудување и проучување на усвоените дизајни.

Во секој случај, од крајот на април 1995 година, Министерството продолжило да издава одобренеја, сега со правилен хералдички опис и вексилолошки точни описи на знамињата. Без оглед на описите, дадени во локалната одлука, Хералдичката комисија обезбедила свој хералдички опис и опис на знамето. Авторот ги собрал и анализираше овие, докажувајќи дека описите остануваат прилично конзистентни и систематски, оттогаш обезбедувајќи основа за современата хрватска хералдичка и вексилолошка синтакса (Heimer 2016).

Неколку такви типични описи се дадени тука како примери, со датум на одобрување, проследено со буквален и посоодветен хералдички превод (Сл. 2):

Може да се забележат неколку карактеристики на хрватскиот опис, создаден од Хералдичката комисија:

Користење двојно значење на хералдичките бои – злато и сребро, како „образовна алатка“ за да спречат општинските претставници да инсистираат на користење златна и сребрена боја во емблационите.

Позадинската боја е опишана главно со користење на определената придавка без именката „поле“, иако понекогаш се додава и именката, а понекогаш е искористена и неопределена форма.

Елементите се опишани како неопределени именки.

Односот меѓу елементите е опишан со користење регуларна хрватска синтакса.

Применети се и некои традиционални хрватски хералдички поими (пр. „грџа“ за појас).

Хрватските зборови за „десно“ (desno) и „лево“ (lijevo) се користат во нивната хералдичка смисла, од гледна точка на носителот на штитот, односно значењето на dexter и sinister.

Онаму каде што се утврдило дека постоеле ис-

unknown. The author is aware that Bejdić and Tišljar were still active members in 2019, but the remaining members remain undisclosed.

The Commission developed some internal guidelines and principles for the design of coats of arms and flags, but these were never formally published, although a presentation of procedures for the adoption of municipal symbols was published in (Bejdić 1994). Glimpses of these principles and “rules” could be observed in correspondence and communication of municipalities with the Commission, Ministry, Archives, and media, and could be reconstructed by observing and studying the designs adopted.

In any case, since late April 1995 the Ministry continued to issue approvals, now with proper heraldic blazon and vexillologically correct flag descriptions. Whatever the descriptions were provided in the local decision, the Heraldic Commission now provided its own blazon and description of the flag. The author gathered and analyzed these, proving that the descriptions have remained fairly consistent and systematic ever since, providing a basis for modern Croatian heraldic and vexillological syntax (Heimer 2016).

Several such typical blazons are provided here as examples, with the approval dates, followed by a literal and a more proper heraldic translation (Fig. 2):

Several characteristics of the Croatian blazon, as in the examples above devised by the Heraldic Commission, may be observed:

The use of dual naming of heraldic tinctures Or and Argent, as an “educational” tool to prevent overzealous municipal officials from insisting on expensive golden and silver coloring in depictions.

The background color is described mostly by using the definite adjective form without the noun “field”, although sometimes the noun is added and occasionally an indefinite form is used.

The charges are described as indefinite nouns.

The relations between charges are described

БЛАЗОН/BLAZON

U zelenome zlatni/žuti jelen u skoku iznad valovite srebrne/bijele grede. (Jelenje)
На зелено златен/жолт елен во скок над брановидна сребрена/бела греда.
 Зелено, златен елен во скок, сребрен брановиден ремен во основа.
In the green a golden/yellow stag jumping over a wavy silver/white beam.
 Vert a deer salient Or and in base a bar wavy Argent.

U srebrnome/bijelome plava devetokraka zvijezda. (Mala Subotica)
На сребрено/бело, сина деветкрака ѕвезда.
 Сребрено, сина деветкрака ѕвезда.
In the silver/white a blue nine-pointed star.
 Argent a mullet of nine Azure.

Na plavome zlatna/žuta školjka nad zelenim trobrijegom. (Koprivnički Bregi)
На сино златна/жолта школка над зелен тробрег.
 Сино, златна школка, тробрег во основа.
At the blue golden/yellow shell over a green triple hill.
 Azure a scallop Or and in the base a triple mount issuant Vert.

U crvenome zlatni/žuti sekstant, u gornjem desnom kutu plavi grozd grožđa. (Orebić)
На црвено златно/жолт секстант, во горниот десен агол син грозд на грозје.
 Црвено, златен секстант, син грозд во кантон.
In the red a golden/yellow sextant, in the top right corner a blue bunch of grapes.
 Gules a sextant Or and in the canton a bunch of grapes Azure.

U crvenome zlatna/žuta kula, gore desno srebrni/bijeli ključ, gore lijevo srebrni/bijeli srp. (Ozalj)
На црвено златна/жолта кула, горе десно сребрен/бел клуч, горе лево сребрен/бел срп.
 Црвено златна кула меѓу сребрени клуч и срп во чело.
In the red a golden/yellow tower, top right a silver/white key, top left a silver/white sickle.
 Gules a tower Or and in the chief dexter a key Argent in pale wards down to dexter and in the chief sinister a sickle of the same in pale blade to sinister.

U plavom polju zlatno/žuto sidro, iz vrha štita izrasta zlatno/žuto sunce. (Ploče)
На сино златно/жолто сидро, од врвот на штиот израстува златно/жолто сонце.
 Сино, златно сидро, златно сонце изгрева од горе.
In a blue field a golden/yellow anchor, from the top of the shield raises a golden/yellow sun.
 Azure an anchor Or and a sun in splendor of the same issuant from the chief.

U srebrnome/bijelome polju crvenu prominsku kapu nadvisuje plavi grozd s dva zelena lista. (Promina)
На сребрено/бело поле црвена проминска капа надвисена од син грозд со два зелени листови.
 Сребрено, црвена проминска капа, во чело син грозд со два зелени лисја.
In the silver/white field a red Promina hat is topped with a blue bunch of grapes with two green leaves.
 Argent a Promina hat Gules and in the chief a bunch of grapes Azure with two leaves Vert.

Сл./ Fig. 2. Официјалните хрватски блазони за грбови/The official Croatian blazons for coats of arms

Буквален превод на македонски јазик/ literal translations to Macedonian//Хералдичка терминологија/Heraldic terminology in Macedonian

Буквален превод на англиски јазик/ literal translations in English//Блазони на Англиски/ blazons in English:

Јелење/Jelenje (13.5.1995)HA, Мала Суботица, Mala Subotica (18.4.1996)DH, Копривнички брези/Koprivnički Bregi (25.2.1997)DJE, Оребиќ/Orebić (19.5.2000)Z, Озалј/Ozalj (25.9.2003)HA, Плоче/Ploče 10.7.2013)HA, Промина/ Promina 29.7.2019)ZH.

ториски грбови, нивната содржина имала предност во однос на современите норми – со тоа се дозволувало исклучоци од правилата што спречуваат вклучување на државните грбови, поделби на полето, вклучување пејзажи и нестилизирани градби итн. Барањето за освежување на уметничкото дело во современ стил, усогласување со стандардните форми на штитот, исклучување елементи надвор од штитот итн., сепак биле спроведувани.

Гледајќи во корпусот на одобрени грбови од 1995 година до денес, со не помалку од 421 пример (според 29 јуни 2020 година), систематската анализа е далеку од опсегот на таквиот труд. Сепак, може да се споменат некои заеднички карактеристики, како што може да се смета како хералдички принцип што Хералдичката комисија го спроведува врз дизајнот. Овде се претставени накратко, без посебен редослед:

Прифатени се само неколку форми на штит, ограничени на шпански штит, готски (триаголен штит во форма на срце); француски (со закривени долни агли и точка од центарот на долниот раб); во сите случаи, горниот дел на штитот формира правоаголен облик со прав раб. Како исклучок

using regular Croatian syntax.

Some traditional Croatian heraldic terms are employed (e.g. *greda* “beam” for bar).

The Croatian words for right (*desno*) and left (*lijevo*) are used in their heraldic sense, from the viewpoint of the shield bearer, i.e. meaning *dexter* and *sinister*, respectively.

Where historical coats of arms are found to have existed, their contents are given precedence to the modern norms—thus allowing exceptions to the rules preventing inclusion of the state arms, field divisions, inclusion of landscapes and non-stylized buildings, etc. The requirement to refresh the artwork to contemporary style, conforming to standard shield shapes, exclusion of elements outside the shield, etc. was nevertheless still enforced.

A systematic analysis of the body of coats of arms approved from 1995 to today (at least 421 examples at 29 June 2020) falls well beyond the scope of such a paper. However, some common characteristics may be mentioned, as well as what may be considered as heraldic principles the Heraldry Commission is enforcing on designs. These are presented here briefly, in no particular order:

Сл./ Fig. 6. Некои позначајни згради како елементи /Some distinctive buildings charges: Коториба (дрвена тврдина) Kotoriba (wooden fort) HA, Оток [блиску Винковци] (сувара) / Otok [near Vinkovci] (suvara horse-powered millhouse) BV, Кијево (разрушена црква од 9ти в.) / Kijevo (ruined church, 9th c.) HA, Ружик (мавзолеј) / Ružić (mausoleum) HA, Магаденовац (нафтена кула) / Magadenovac (oil derrick) HA, Пунитовци (бунар) / Punitovci (shadoof well) IB, Подцркавље (печка) / Podcrkavlje (lime stove) HA, Стара Градишка (ловечка кула) / Stara Gradiška (hunting sentry tower) HA, Фуџине (железнички мост) / Fužine (railroad bridge) HA, Клоштар Иваниќ (павилјон) / Kloštar Ivanić (well pavilion) MT

прифатена е овална форма, ограничена на оние приморски заедници со такви традиции (Сл.3).

Освен во случаи на историски грбови со хералдичка поделба, поделбите на полето се избегнуваат, што резултира со поголем дел од грбовите со единствена боја на поле. Елементите се претпочита да се ограничени на една фигура или две, до максимум три фигури, во тој случај често вкрстени. Понекогаш е присутно чело во различна боја, носејќи дополнителен амблем (Сл.4).

Иако не се целосно избегнати, брановидни ленти не се препорачани и се заменети со прави едноставни елементи.

Елементите се појавуваат и како стојат на рид, троен рид или основа (односно земја или море), како што е традиционално за хрватско-унгарската хералдика, и оние што стојат слободно како што е обичај за другите хералдички системи.

Додека голем број новосоздадени хералдички елементи првпат се појавуваат во хералдиката, тие се правилно хералдички стилизирани (Сл.7) и се избегнува природно прикажување. Некои примери за хералдички стилизирани флорални амблеми види Сл. 5. Зградите се стилизираат како општи идеални згради од одреден тип и покрај склоноста да се презентира карактеристична доминантна зграда во општи-

Only certain shield shapes are accepted: semi-circular shield, heather shaped (heart shaped triangular shield), rectangular (with curved lower corners and a point from the center of the bottom edge)—in all cases the top part of the shield forms a straight-edged right-angled shape. As an exception an oval shape is accepted, limited to those littoral communities with such a tradition (Fig. 3).

Except in cases of historical coats of arms with heraldic divisions, field divisions are avoided, resulting in a majority of coats of arms with a single background color. Charges are preferably limited to a single figure or two, to a maximum of three figures, in which case they are often arranged in saltire. Sometimes the chief is present in a different color carrying an additional charge (Fig. 4).

Although not entirely avoided, wavy bars (fesses etc.) are discouraged and replaced with simple straight line ordinaries.

Charges standing on a mound, triple mound, or a base (being ground or sea), traditional in Croatian-Hungarian heraldry, and those free-standing as usual in other heraldic systems, both appear.

While a number of newly created heraldic

Сл. /Fig. 7. Некои други невообичаени елемент/Some other unusual charges: Славонски Шамац (сплав)/Slavonski Šamac (ferryboat) НА, Плитвички Езера (водопад)/Plitvička jezera (waterfalls) НА, Иванска (оган)/Ivanska (bonfire)НА, Брезнички хум (пумпа)/Breznički Hum (water pump) НА, Раша (рудничка ламба)/Raša (miner's lamp) НА, Хрваце (сач)/Hrvace (baking bell)НА, Бошњаци (дрвен сад со жито)/Bošnjaci (wooden bin with wheat) НА, Билице (лебед)/Bilice (buoy)?, Трибуњ (рајба со риби)/Tribunj (fish crate)НА, Ернестиново (дрво со изделкана женска глава)/Ernestinovo (girl's head/chiseled log)НА.

ната (Сл.6).

Вклучувањето релативно чест приказ на фигури на светец и нивните атрибути (Heimer 2012).

Документите за одобрување, првично, од 1995 година, вклучуваа индикации дали одобрениот грб е историски. Забележани се 59 вакви одобренија со белешка за историскиот грб што е одобрен, пред описот. Сепак, бидејќи бројот на одобрениот историски дизајн станал сè поредок кон крајот на 90-тите, почесто се случувало да се одобруваат историски грбови без никакво такво назначување. Последното познато одобрение на историскиот грб што е јасно наведено, го носи датумот 28 април 2002 година (за истарската жупанија). Можеби затоа што од тој датум, биле новосоздадени долга низа одобрени грбови, можеби до моментот кога требало да се одобри друг историски, обичајот бил заборавен. Така, на пример, одобрението за грбот на Вис од 2 јуни 2010 година, што е всушност несомнено историски, не носи такво укажување ниту пак кое било одобрение што да следи.

Може да се забележи дека никаде во овој процес не се споменуваат дизајнерите,

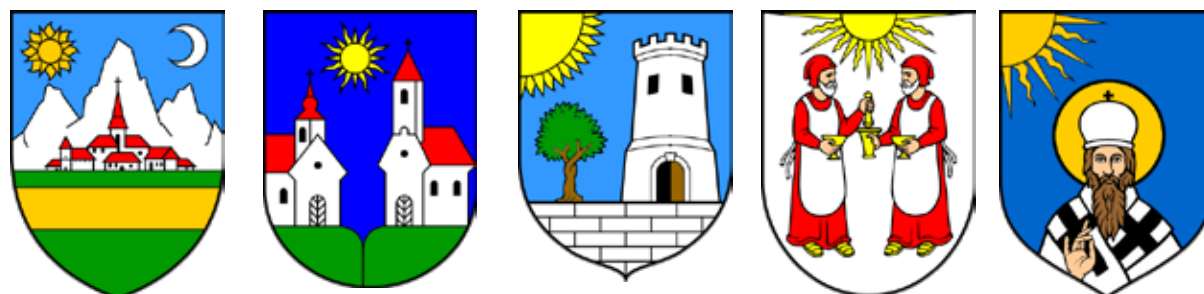
charges first appear in heraldry, they are properly heraldically stylized (Fig. 7), and natural depiction is avoided. Some examples of heraldically stylized floral charges see Fig. 5. Buildings are stylized as general ideal buildings of certain type in spite of tendency to present a characteristic dominant edifice in a municipality (Fig. 6).

Relatively frequent inclusion of depictions of saints and their attributes (Heimer 2012).

Starting in 1995, approval documents initially included an indication if the approved coat of arms was a historical one. There are recorded 59 such approvals with a note referring to a historic coats of arms preceding the blazon, however, as the number of approved historical designs became ever more infrequent by the late 1990s, it happened more often that historical coats of arms were approved without any such an indication. The last known approval with a historical coat of arms explicitly mentioned is dated 28 April 2002 (for the Istria County). It is possible that since most of the coats of arms approved since then were newly devised, the custom of noting any historical basis was forgotten. Thus, for example, the 2 June 2010 approval for the coat of arms of Vis (beyond any doubt a historical one) bears no such indication,

Сл./Fig. 8. Лавот во хрватската месна хералдика/Lions in the Croatian municipal heraldry: Оточац/Otočac (HA), Перушиќ/Perušić (HA), Преграда/Pregrada (VBS), Вуковар/Vukovar (?r), Селница/Selnica (DH)

Сл./Fig. 9. Сонцето во историските грбови/The sun in historical coats of arms: Равна Горе/Ravna Gora (A), Нашице/Našice (KN), Тар-Вабрига/Tar - Vabriga (HAr), Ластово/Lastovo (HAr), и новодизајнираниот грб на Шодловци/Newly devised coats of arms: Šodolovci (HA)

уметниците кои ги дизајнирале симболите или дури и оние кои дале идеи за тоа што треба да се вклучи. И основачите на идејата за дизајнот и извршителите (уметниците) на дизајнот, доколку не се едно те исто, се уредно запишани во хералдички дела и регистри/архиви што се занимаваат со општинска хералдика во бројни европски земји. Може да се спомене како еден од најголемите пропусти во процесот на усвојување на општинските грбови е што не вклучило никакво барање за евидентирање на овие лица. Тие не се споменуваат во локалните регулативи или во архивските документи ниту во одобрувањата на Министерството, оставајќи им ја празнината на идните истражувачи. Откриените податоци за дизајнерите се дадени во (Heimer 1996).

ЗАКЛУЧОК

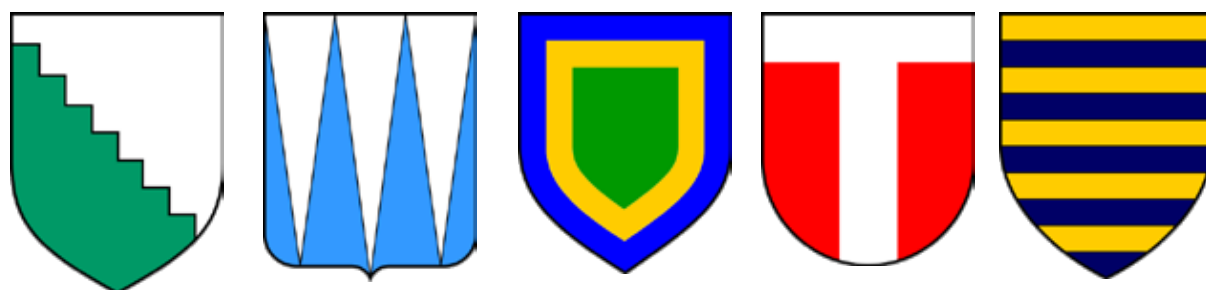
Улогата на Хералдичката комисија, формирана од Министерството за администрација за надгледување и водење на процесот на усвојување и одобрување на општинските грбови и знамиња, неизненадувачки е клучна во развојот на хрватската општинска хералдика. Сепак, Хералдичката комисија одиграла исто така важна улога и во развојот на хрватската хералдичка теорија, терминологија и синтакса во описот (блазон) на грбовите и знамињата што поминува надвор од општинската хералдика и има големо значење за хрватското хералдичко наследство, обезбедувајќи стандарден јазик и општи упатства за тоа што вклучува добар хералдички дизајн. ■

nor do any approvals that follow.

It may be noted that nowhere in this process there is a mention of the designers, artists who designed the symbols or even those who provided ideas for what to be included. In many European countries the originator of the idea for the design—and the executors (artists) of the design, if they are not one and the same—are duly recorded in heraldic works and registries/archives dealing with municipal heraldry. Failing to record these individuals constitutes a major omission in the adoption process of Croatian municipal coats of arms. They are not mentioned in the local regulations, or in the archive documents, or in the ministry approvals, leaving a gap for future researchers. Nevertheless, data discovered on designers is provided in (Heimer 1996).

CONCLUSION

The role of the Heraldic Commission established by the Ministry of Administration to oversee and guide the process of adoption and approval of municipal coats of arms and flags has been, not surprisingly, pivotal in the development of the Croatian municipal heraldry. However, the Heraldic Commission also played an important role in the development of Croatian heraldic theory, terminology, and syntax in the description (blazon) of coats of arms and flags that goes beyond municipal heraldry and has an important influence on Croatia's heraldic heritage, providing a standard language and general guidelines for good heraldic design. ■

Сл./Fig. 10. Ординарии во хрватската муниципална хералдика во говорни грбови/Ordinaries in the Croatian municipal heraldry in canting arms: Доња Стубица (стуби-скали: по скалест лев превез)/Donja Stubica (stube - stairs: per bend dancety)HA, Клинча Села (клин: три клина)/Klinča Sela (klin - wedge: piles)HA, Млет (зелен остров со златен брег во морето: двојна бордура)/Mlet (a green island with golden coast in the sea: double border)?, Тординци (тау крст: споени чело и столб)/Tordinci (tau cross throughout for T: a chief and a pale conjoined)?, Децимо (лат. Знак за 10 миљи: поле 9кратно пресечено)/Dicmo (name from Latin "at 10 miles mark": Barry of ten)BK.

Запишани автори на дизајнот (не нужно уметниците кои го извршуваат крајниот дизајнот) или уметници кои го интерпретираат историскиот дизајн (редизајн).

Recorded authors of the design (not necessarily the artists executing the final design), or artists reinterpreting historical design (redesign).

? непознат/ unrecorded

A Arbi d.o.o. (redesign)

BKBožo Kokan

BS Berislav Schejbal

BV Branko Vujanović

DD Danilo Dragosavac

DH Daniel Hampamer

DJE Draženka Jalšić Ernečić

DM Dubravko Mataković (redesign)

FP Frane Paro (redesign)

HA Heraldic Art, Mladen Stojić

HAr Heraldic Art Rijeka (redesign)

IB Ivan Balta

IH Ivan Herman

ITJ Ivan Tuna Jakić (redesign)

KČ Krunoslav Čolo

KK Krunoslav Kovač (redesign)

KN Krunoslav Nikšić (redesign)

MM Mate Medvedović

MT Marijan Trut

PČ Pero Čimbur

T Tabor Čakovec

VBS Vladimir Buzolić-Stegu

ŽH Željko Heimer/

ZŽ Zoran Živković (redesign)

БИБЛИОГРАФИЈА • BIBLIOGRAPHY

Хајмер Жељко (2019) „Воведни белешки за хрватската општинска хералдика и вексилологија“ *Македонски Хералд*, Скопје, 13:16–29.

Bejdić Maja (1994) “Značenje grba i zakonska regulativa u donošenju grba općine, grada i županije”, *Informator*, Zagreb, br. 4158. od 12. siječnja 1994.:12–13.

Dobrica Ladislav (2020) “In memoriam Josip Kolanović (1938. – 2020.)”, *Grb i zastava*, Zagreb, 27: 33.

Heimer Željko (1996), *The Flags and Arms of the Modern Era | Zastave i grbovi modernog doba*, <http://zeljko-heimer-fame.from.hr>, since 1996.

Heimer Željko (2008), *Grb i zastava Republike Hrvatske*, Zagreb: Leykam International.

Heimer Željko (2012) “Neke značajke suvremene hrvatske municipalne heraldike”. In: Galović, Tomislav and Holjevac, Željko (ed.): *IV. kongres hrvatskih povjesničara 2012. – Sloboda : 1–5.10.2012. : zbornik sažetaka*. Zagreb: Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti; Društvo za hrvatsku povijesnicu; Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu:82–83. [zbornik u pripremi]

Heimer Željko (2016) *Sintaksa suvremenog hrvatskog heraldičkog blazona grba i veksilološkog opisa zastava. Analiza službenih opisa grbova i zastava suvremenih jedinica lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj kao temelj za izgradnju i formalizaciju sintaksnih pravila heraldičkog blazona grba i veksilološkog opisa zastava*, Split: Redak.

Heimer Željko (2019) „Some Introductory Notes on Croatian Municipal Heraldry and Vexillology“, *Macedonian Herald*, Skopje, 13:16–29.

Kolanović Josip (2008) “Grbovi jedinica lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj”, *Grb i zastava*, Zagreb, 3:8–14.

Kolanović Josip (2008) „Coats of Arms of Units of Local Self-Government in the Republic of Croatia”, *Grb i zastava*, Zagreb, 3:8–14.

Laszowski Emilij (1932), *Grbovi Jugoslavije*, Zagreb: Kava Hag.

Vitez Marko (2017), “Heraldika u službenim glasnicima hrvatskih županija”, *Grb i zastava*, Zagreb, 27:21–22

Vitez Marko (2017), „Heraldry in Official Gazettes

of Croatian Counties”, *Grb i zastava*, Zagreb, 27:21–22

Legislation (in chronological order)

Zakon (1992a) o lokalnoj samoupravi i upravi, 30.12.1992, *Narodne novine*, 90/1992(a). 30.12.1992.

Zakon (1992b) o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, 30.12.1992, *Narodne novine*, 90/1992(b), 30.12.1992.

Zakon (1993) o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi i upravi, 31.12.1993, *Narodne novine*, 117/93, 31.12.1993.

Pravilnik (1994) o postupku za utvrđivanje grba i zastave jedinica lokalne samouprave, 11.10.1994, *Narodne novine*, 80/1994, 02.11.1994.

Rješenje (1995) Ministarstva uprave, KLASA: 017-01/95-01/1, URBROJ: 515-03-02/1-95-2 od 12.01.1995.

Pravilnik (1995) o dopuni Pravilnika o postupku za utvrđivanje grba, i zastave jedinice lokalne samouprave, 11.04.1995, *Narodne novine*, 26/1995, 20.04.1995.

Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, 23.01.1997, *Narodne novine*, 10/1997, 30.01.1997.

Pravilnik (1998) o postupku davanja odobrenja grba i zastave jedinici lokalne samouprave, 29.06.1998, *Narodne novine*, 94/1998, 10.07.1998.

Rješenje (1998) Ministarstva uprave, KLASA: 017-01/98-01/27, URBROJ: 515-01-98-1 od 14.07.1998.

Zakon (2001) o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, 10.04.2001, *Narodne novine*, 33/2001, 11.04.2001.

Rješenje (2003) Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, KLASA: 017-01/03-01/8, URBROJ: 514-09-02-03-1, od 11.06.2003.

Pravilnik (2004) o izmjenama Pravilnika o postupku davanja odobrenja grba i zastave jedinici lokalne samouprave, 21.05.2004, *Narodne novine*, 68/2004, 26.05.2004.

Rješenje (2004) Središnjeg državnog ureda za upravu, KLASA: 017-01/04-01/24, URBROJ: 515-10/06-04-1, od 21.10.2004.

Zakon (2006) o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, 19.07.2006, *Narodne novine*, 86/2006, 28.07.2006.